

HIV/Eyðkvæmisstøðan í dag:

Tígið ikki hetta stóra vandamálið burtur

– Sjálvbodnir felagsskapir, skúlar, ungmannafeløg, ítróttarfeløg, tónleikabólkar, fakfeløg og onnur eiga at taka stig til fundir og onnur tiltøk viðvíkjandi eyðkvæmi soleiðis at hetta stóra vandamálið ikki verður burturtagt, men umrøtt við jøvnum millumbilum, so at vit ongantíð gloyma at vera eftiransin. Hetta hevur størri týdning nú enn nakrantíð stendur m.a. í upplýsandi og áhugavedu frágreiðingini frá Høgna Debes Joensen, landslækna, sum vit prenta í heilum líki

Føroyar

Í Føroyum eru higartil í ár 2 nýggir eyðkvæmis (AIDS) - tilburðir fráboðaðir.

Í Føroyum hava 7 fólk fingið staðfest sjúkuna eyðkvæmi (AIDS). 4 fólk eru deyð av sjúkuni. Umframt hesi 7 er kunnleiki um 8 HIV-positiv fólk, sum ikki hava fingið eyðkvæmi. Av hesum tilsamans 15 HIV-positivu eru 3 konufólk.

Víst verður annars til talvu 1 og 2.

Grønland

Í Grønlandi var 19.9.6.95 kunnleiki um 61 HIV-positiv fólk, 37 menn og 24 kvinnur. Helvtin av teimum, ið higartil hava fingið ávíst HIV-andevni í 1995, eru kvinnur. Sjúkan eyðkvæmi var staðfest í 17 fótum, og 12 eru deyð av sjúkuni.

Ísland

22.9.1995 vóru 95 persónar í Íslandi, ið høvdu fingið ávíst HIV-andevni, og av hesum vóru 16% kvinnur. Tilsamans hava 36 persónar í Íslandi nú fingið eyðkvæmi, og 29 fólk eru deyð av sjúkuni.

Danmark

Í Danmark vóru 30.06.95 skrásettir 1744 tilburðir við eyðkvæmi (30.09.1993 var talið 1296). 1293 vóru deyð av sjúkuni (860 pr. 30.09.93). Býtt eftir kyni og vandaðarferð er støðan tann, ið hjálagda talva 3 sýnir.

Serkan meta talið á fólk smittaði við HIV í Danmark í dag at liggja um 5-6 túsund, men stør óvissa er um hetta. Í løtuni verður knappliga ein nýggjur HIV-positivur persónur ávístur um dagin í Danmark.

Lagt skal verða aftrat, at meðan tað í byrjanini av eyðkvæmisfarsóttini í Danmark at siga bert snúi seg um mannfólk, so vísa tölur seinna tíðina eina ávísa broyting í mynsturinum. Annan ársfjórðing 1995 vóru til dømis funnir 51 HIV-

positivur menn og 23 kvinnur.

Onnur lond í Europa

Talið á eyðkvæmistilburðum í summun øðrum europeiskum londum sæst í talvu 4.

Heimurin sum heild

Eyðkvæmisstøðan versnar í stórum kring heimur. Hvønn dag verða 5.000 menniskju smittaði við HIV, og kortini eru vit bara við byrjanina av hesi farsótt. WHO – Heimsheilsustovnurin – metir, at 30-40 milliónir av monnum, kvinnum og børnum eru vordn smittaði við HIV (eyðkvæmisvirus), tá ið hendan óldin er at enda komin. Hetta er tað sama sum ein tvíald óking samanbónd við í dag. Aftrat hesum kemur, at 10-15 milliónir børn fara at sita eftir, av tí at foreldrin eru deyð av eyðkvæmi.

Tað stóra talið av smittadum kemur at endurspeglar seg í skjótt økjandi tali av eyðkvæmisrakturum bæði fyrri og eftir aldarskifti. Móti endanum av 1990-árunum verður roknað við, at yvir 1 millión av vaksnum fólk fæa eyðkvæmi hvørt ár og at líka nógv fara at doyggja av sjúkuni.

Smittan spreiddist alsamt, ikki bert í Afrika, Europa og Norðuramerika, men eisini í Latinamerika og Asia. Smittan økist í løtuni ógvuliga skjótt í suðra og suðureystra Asia; WHO metir, at árliga talið av HIV-smittaðum í Asia kemur at verða størri enn tað í Afrika longu í seinna helvt av nitiárunum.

Hvat er eyðkvæmi?

Eyðkvæmi er ein ógvuliga álvarsom sjúka. Gávurnar hjá mannakroppinum at verja seg fyrri ávisum ígerðarsjúkum og fyrri ávisum illkynjaðum vøkstri minka í stórum.

Bilandi mótsøðuføri í sambandi við sjúkuna eyðkvæmi er ikki ómóð. Í dag vita

Høgni Debes Joensen, landslækni heldur tað er av stórum týdningi, at vit tosa opið um HIV og eyðkvæmisspurningar

vit, at hetta er elvt av eini virus, ið nevnd verður HIV.

Virusjúkur gera, at kroppurin framleiðir andevni, sum royna at gera av við smittuvevnið. Við flestum smittandi sjúkum eydnast hetta, og tá ið andevni hava gjørt arbeiðið sitt, so smittar ein ikki longur. Og í fleiri fótum verður ein tá ikki sjúkur aftur av somu smittandi sjúkuni.

Tey, ið verða smittaði við HIV, framleiða næstan øll andevni móti hesum. Hetta merkir tí ikki, at virus doyir, og at smittan heldur uppat, sum vanligt er við virus-ígerðarsjúkum. Hesar serligu

umstøður bera í sær, at ávísing av HIV-andevni í blóði visir ikki bert, at fólk ið er vordn smittað við HIV, men eisini at hann ella hon kunnu smitta onnur. Smittuførið varir helst alt lívið.

Ígerðartíð og sjúkutekin

Mett verður, at um 50% av teimum, ið eru smittaði, fáa eyðkvæmi innan 10 ár eftir, at smittan er hend, og at restin helst fær sjúkuna seinni.

HIV-ígerðarstøðan kann standa við leingi – ofta fleiri ár – uttan sjúkueyðkenni. Áðrenn sjúkan eyðkvæmi verður staðfest kunnu fleiri

Talva 1. Kendir HIV-tilburðir í Føroyum.

Ár	Menn	Kvinnur
1986	2	0
1987	2	1
1988	1	0
1989	1	0
1990	2	1
1991	0	0
1992	0	0
1993	3	1
1994	1	0
1995	0	0
Tilsamans	12	3

Talva 2. Fráboðaðir eyðkvæmis (AIDS)-tilburðir í Føroyum.

Ár	Menn	Kvinnur
1988	0	0
1989	1	0
1990	2	0
1991	1	0
1992	0	0
1993	0	0
1994	0	1
1995	0	2
Tilsamans	4	3
Deið	3	1

sjúkutekin vera, ið hava varað í fleiri mánaðir, eitt nú soppasjúka í munni, ringmóði, nógvur fepur, ringur sveitti um náttina, ringt livs-øki (diarré), lættan uttan kenda orsak, hovnur eitlar, serliga á hálsi og undir hondum. Seinni, tá ið eisini koma ávisar livshóttandi ígerðarsjúkur ella ávisur illkynjaður vøkstur, er tað, at sjúkan eyðkvæmi verður staðfest.

Talið á fólk í Føroyum, ið hava latið seg HIV-kannað, sæst í talvu 4.

Eyðkvæmi er framvegis ein sera álvarsom og livshóttandi sjúka. Heilivágur, ið kann lekja sjúkuna, finnst ikki, og ei heldur er nakað koppingarevni tókt. Flestu serkønu vænta, at tað fer at ganga long tíð, áðrenn slíkur heilivágur fæst, og tí er so avgerandi neyðugt at royna

at forða sjúkuni at breiða seg. Livitíðin hjá fólk, eftir at tey hava fingið staðfest sjúkuna eyðkvæmi, er framvegis í meðal bert nokur fá ár.

Talið á HIV-smittaðum er í dag umleið 20 milliónir, og hetta talið økist sum nevnt í stórum fyrri hvønn dag.

Hetta, at støðugt fleiri fáa sjúkuna, sýnir okkum, at tað tíværri gerst alsamt meira týðningarmikið at vera á vardi, og skal tí her enn einaferð verða sagt frá um, hvussu HIV-virus spreiddist og um, hvussu ein kann verja seg móti smittu.

Hvussu spreiddist virus?

HIV smittar við kynsligum sambandi og við blóði og ávisum blóðúrdráttum.

